

International Federation of
Library Associations and Institutions

ИФЛА Смернице за библиотечке услуге за децу од 0 до 18 година

Аутор: ИФЛА Секција за библиотечке услуге за децу и омладину
Уредила: Каролин Ранкин

Друго издање (ревизија смерница из 2003. године)
Верзија 1.1.1

Јун 2018.

Одобрено од стране ИФЛА Професионалног комитета
Август 2018.

Превод и издање на српском језику/Translation and publication in Serbian:
Преводиоци, издавачи/Translated and published by:

Виолета Ђорђевић, виши библиотекар у Дечјем одељењу Библиотеке града Београда/
Violeta Djordjevic, senior librarian at the Childrens' Department of the Belgrade City Library

Владислава Ивковић Марковић, виши библиотекар, начелница Одељења за културне
програме Библиотеке града Београда/
Vladislava Ivkovic Markovic, senior librarian, head of the Department for Cultural Programmes
of the Belgrade City Library

Ревизија/Certificate: Вукан Марковић/Vukan Markovic, MA/MSc Columbia University, The
London School of Economics

Датум превода/Date of Translation: Јул 2020/July 2020.

Текст овог документа је преведен на **српски језик** и може садржати разлике у односу на
оригинални текст. Овај превод се користи само у сврхе референцирања.

В. Ђорђевић, В. Ивковић Марковић, 2020.

Захвалности

ИФЛА библиотечки одсек за децу и омладину изражава своју захвалност и поштовање свима који су учествовали у процесу ревизије овог текста.

© 2020, Виолета Ђорђевић, Владислава Ивковић Марковић. Ово дело је лиценцирано под Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) лиценцом. Копија ове лиценце је доступна на: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

IFLA
P.O. Box 95312
2509 CH Den Haag
Netherlands
www.ifla.org

Садржај

Увод.....	4
Узрасна група покривена овим смерницама.....	4
Део А.....	5
Мисија и сврхе дечјих библиотека.....	5
Мисија дечје библиотеке.....	5
Сврха дечје библиотеке.....	5
Управљање дечјом библиотеком.....	6
Део Б.....	6
Људски ресурси - способности и знање.....	6
Образовање, развој и обука дечјих библиотекара.....	7
Етички стандарди и вредности.....	8
Финансирање и управљање буџетима и финансијским ресурсима.....	8
Извори финансирања.....	9
Партнерства и сарадње.....	10
Део В.....	11
Развој и управљање фондовима књига.....	11
Формати.....	12
Политика развоја и управљања фондовима.....	12
Физички и дигитални ресурси.....	12
Технологија у дечјим библиотекама.....	13
Део Г.....	13
Програми и културно-друштвени садржаји.....	13
Део Д.....	14
Уређење и стварање угодног простора.....	14
Распон узраста.....	15
Намештај и опрема.....	16
Осветљење.....	16
Натписи и ознаке.....	16
Приступачност библиотечког простора.....	16
Здравље и безбедност.....	16
Консултације са корисницима.....	17
Део Ђ.....	18
Маркетинг и промоција.....	18
Део Е.....	18
Евалуација и утицај.....	18
Референце.....	20

Увод

Секција за децу и младе Међународне федерације библиотечких удружења и институција (у даљем тексту: ИФЛА) објављује ову ревизију *Смерница за библиотечке услуге за децу*, последњи пут објављену 2003. године, како би приказала добре праксе библиотечких услуга за децу. ИФЛА стандарди су међународно рецензирана, објављена и редовно унапређивана документа која приказују тренутни консензус по питању основних принципа, смерница, најбољих пракси или модела за појединачне активности или услуге.

Свесни смо да, широм света, постоје значајне разлике у тренутном стању јавних библиотека. Многи дечји библиотекари, које стреме да задовоље основне потребе за књигама и да охрабре читање, тежиће испуњењу ових ИФЛА стандарда. Ове Смернице нису сет правила намерених стварању идеалних библиотечких услуга за децу свих могућности. Оне напосто предлажу шта би могло бити изводљиво, док истовремено уважавају чињеницу да постоје велике разлике у друштвеним, културним и економским условима између земаља у развоју, средње развијених земаља и индустријализованих земаља. Свака јавна библиотека служи различитој заједници, а самим тим има и различите приоритете, јер су и потребе корисника различите. ИФЛА Смернице за библиотечке услуге за децу од 0 до 18 година се сходно томе могу користити за подстицај развоја и побољшање библиотечких услуга за децу у свим деловима света.

Ове Смернице промовишу и охрабрују развој ефективних библиотечких услуга деци свих могућности тако што указује међународној библиотечкој заједници на дечје потребе и на њихова права на информисаност, писменост и читање. Наша намера је да помогнемо јавним библиотекама да пруже деци услуге високог квалитета у дигиталном добу и да препознају мењање улоге библиотеке у савременом добу. Дискусија о ИФЛА глобалној визији показује да су библиотеке дубоко посвећене основној улози подстицања писмености, учења и читања, као и да су фокусиране на локалне заједнице. Квалитет образовања и универзална писменост су идентификовани и у Агенди Уједињених нација за одрживи развој 2030.

Ревидиране Смернице пружају ажурирано знање и професионални увид за оне који стратешки планирају или за оне који пружају библиотечке услуге и програме за децу. Намењене су професионалним библиотекарима, библиотечком особљу, менаџерима и администраторима библиотека, као и студентима и предавачима на одсецима и факултетима за библиотекарство. Ове Смернице могу помоћи доносиоцима одлука и онима који су укључени у развојне политике. Овде приказане информације биће од помоћи и невладиним организацијама које подстичу писменост и програме читања за децу и њихове породице.

Узрасна група покривена овим Смерницама

Конвенција Уједињених нација о правима детета дефинише дете као особу млађу од 18 година и ове Смернице се специфично односе на узрасну доб од 0 до 18 година. То укључује услуге и ресурсе за бебе, малу децу, децу средњег узраста, као и омладину. У овим Смерницама, термин библиотекар за децу се односи на библиотекар специјализоване и за млађу и за старију децу.

Дечја библиотека пружа услуге и програме за све у локалној заједници, у јавном простору који није намењен комерцијалним сврхама. Ово треба да се односи на сву децу, без обзира на расу, религију, пол, културну позадину, социо-економски статус, интелектуалне и

физичке способности. С обзиром на то да ове Смернице покривају широк опсег узраста, неумитно ће постојати преклапање у циљној групи дефинисаној као „омладина”, која се може дефинисати као период између детињства и одраслог доба. Деца узраста између дванаест и осамнаест година углавном се означавају као омладина за потребе библиотечких услуга намењених омладини. Овај распон се може проширити и преко осамнаест година. Свака библиотека дефинише свој сопствени узрастни распон за оно што сматра за омладину, што може зависити од културне позадине и земље у којој се налази.

Важно је напоменути да дечја библиотека није исто што и школска библиотека, јер има другачије мисије и циљеве. И јавне библиотеке и школске библиотеке имају заједничку сврху да упознају децу са библиотечким услугама и да их приволе целоживотном учењу, али исто тако служе различитим сврхама у оквиру локалне заједнице. Додатне информације о школским библиотекама су доступне у ИФЛА Смерницама за школске библиотеке (2015).

Део А

Мисија и сврхе дечјих библиотека

Мисија дечје библиотеке

Мисија дечје библиотеке је да служи као центар за информисање, учење и културу, који ће стицати и нудити значајан приступ информацијама, програмима и услугама, прилагођеним свим узрастима и способностима, и то на језицима од значаја за мултикултуралну заједницу деце, њихових породица и старатеља. Подстицање писмености, учење и читање су универзално препознати као најбитнији циљеви за остваривање ове мисије.

Сврха дечје библиотеке

Сврха дечје библиотеке је да пружа ресурсе и услуге кроз различите медије како би задовољила потребе деце свих узраста и способности у њиховом образовном, информационом и личном развоју. Ово укључује и рекреацију и слободно време, као и подстицање здравог живота и добробити код деце. Библиотечке услуге за децу такође имају значајну улогу у развоју и одржавању демократског друштва тако што нуде деци приступ широком и разноврсном знању, идејама и мишљењима. Конвенција Уједињених нација о правима детета нуди подршку развоју библиотечких политика и пракси, а везаних за децу и омладину. Конвенција садржи 54 члана који покривају све аспекте дечјег живота и који прописују грађанска, политичка, економска, друштвена и културна права која су загарантована свој деци свугде на свету. Деца би требало да се ослањају на библиотеке у остваривању свог права на информисаност и образовање, а дечји библиотекари се налазе у првом плану када је реч о промовисању дечјих права, јер је њихова улога кључна у развоју писмености и у ширењу информација о важности писмености и читања. **Универзална писменост** је препозната у визији за трансформацију нашег света у Агенди Уједињених нација за одрживи развој 2030.

Могућности за развој језика, писмености и читања су важне. Дечја библиотека има врло значајну улогу у помагању развијања ових вештина, тако што обезбеђује приступ значајним ресурсима и услугама деци и њиховим породицама.

Циљеви:

- Олакшати сваком детету остваривање права на информисаност, писменост, културни развој, целоживотно учење и креативне програме у слободно време
- Обезбедити деци приступ широком опсегу одговарајућих ресурса и медија
- Помагање деци да развију дигиталну писменост и вештине у области медија и информационих технологија
- Пружање културних и рекреационих програма, намењених читању и писмености
- Пружање различитих активности за децу, родитеље и старатеље
- Суочавање са препрекама са којима се деца сусрећу и залагање за њихову слободу и безбедност
- Охрабривање деце да постану самоуверени и способни појединци и грађани
- Сарадња са локалним заједницама тако да заједнички пружамо програме и услуге свој деци и њиховим породицама у заједници, укључујући и оне на маргинама, који су економски угрожени у односу на доминантну групу

Управљање дечјом библиотеком

Управљање значи стварање и праћење плана и програма, као и њихово примењивање. Оно обухвата визију, освешћеност по питању сврхе дечјих библиотека, као и идеју о томе какву разлику дечје библиотеке желе да направе у друштву. Добро управљање подразумева и поштено вођење свих послова, што значи да организација мора да задовољава стандарде отворености и транспарентности, да поседује интегритет.

Како би одржали ниво услуге неопходан за остваривање њихове сврхе, дечје библиотеке би требало да буду подржане одговарајућим законодавним оквиром и да имају одрживо финансирање. Управници дечјих библиотека би требало да су свесни свих закона и прописа који се тичу библиотека, а која обухватају и законе о финансијском пословању, безбедности података, здрављу и безбедности, као и заштити и добробити деце. Одговарајућа финансијска средства су од суштинског значаја за успех дечјих библиотека, за омогућавање спровођења свих планова и програма, као и за ефикасно коришћење доступних ресурса. Ово укључује и адекватно управљање свим расположивим ресурсима. Да би имала стварни утицај на животе деце и њихових породица, планови и програми се морају у потпуности испуњавати.

Део Б

Људски ресурси - способности и знање

Библиотекарима за децу је потребан спектар вештина и квалитета, који укључује међуљудске вештине, друштвену свест, тимски рад, као и лидерство и способност у обављању послова и процедура које захтева организација за коју раде. Важно је да особље има искуства са дечјим услугама, укључујући професионално знање и већу упућеност у теорије о дечјем развоју и психологији. Да би функционисале ефикасно и професионално, дечје библиотеке треба да имају обучене и посвећене библиотекарe за децу који ће дизајнирати, планирати, организовати, примењивати, управљати и процењивати услуге и програме намењене потребама деце и њихових породица у локалној заједници којој служе. Исто тако, они ће помагати деци тако што ће уклањати препреке изазване социо-економским приликама, културом, привилегијама, језиком, родним идентитетом, сексуалном оријентацијом, способностима и осталим различитостима.

Према мишљењу ИФЛА Секције за децу и омладину, ефикасни и способни библиотекар за децу:

- Разуме теорије о развоју детета и дечју психологију, укључујући комуникацију, језик и писменост, као и њихове примене на рад у библиотеци
- Користи прихваћене технике да идентификује потребе све деце и њихових породица у локалној заједници
- Осмишља, ефикасно остварује и процењује разноврзне забавне и занимљиве програме и активности намењене задовољавању потреба све деце у заједници
- Поседује знање и способност да се бави савременом дечјом културом: књижевношћу, игрицама, музиком, филмовима, као и употребом дигиталног садржаја и медија намењених деци, и свим осталим материјалима који доприносе различитостима, инклузији и релевантности фондова за децу
- Информише се о трендовима у новијим технологијама, о дигиталном свету и друштвеним медијима и њиховим импликацијама за библиотечке услуге за децу
- Одржава добру атмосферу и окружење пуно подршке за децу и њихове породице чиме омогућава лакши приступ библиотечким ресурсима, програмима и активностима
- Подржава и учествује у активностима локалних заједница и израђује партнерства
- Комуницира и сарађује у партнерствима са другим организацијама које пружају услуге за децу и њихове породице у оквиру исте заједнице, како би остварили заједничке циљеве
- Остварује одговарајућу комуникацију са децом и њиховим породицама
- Поставља циљеве, развија планове и приоритете за услуге у дечјим библиотекама
- Креативан/на је и ефективно сарађује са колегама да би се остварили циљеви и приоритети дечјих библиотека
- Планира, управља, контролише и оцењује буџет доступан дечјој библиотеци како би се максимално остварили циљеви
- Практикује само-евалуацију, прилагодљив/а је и посвећен/а је приликама за континуиран професионални развој

Више примера о способностима пружа Асоцијација за библиотечке услуге за децу (The Association for Library Service to Children), одсек Америчког удружења библиотекара (American Library Associations), који је објавио Способности библиотекара за децу у јавним библиотекама за децу од 0 до 14 година. Асоцијација библиотекара за омладину (The Young Adult Library Services Association) је објавила Способности библиотечког особља за услуге тинејџерима.

Образовање, развој и обука дечјих библиотекара

Квалитет и ефикасност библиотечких услуга за децу зависи од стручности особља које би требало да редовно развија своје знање и усавршава своје вештине. Као што се наводи у првобитном УНЕСКО/ИФЛА Манифесту за јавне библиотеке (1994): „Библиотекар је активни посредник између корисника и ресурса. Професионално и континуирано образовање библиотекара је неопходно за остваривање одговарајућих услуга”.

ИФЛА Смернице за континуирано професионално развијање: принципи и најбоље праксе наводе да је појединачни библиотекар примарно одговоран за развијање и усавршавање својих знања и вештина. Међутим, послодавци су најпре одговорни за пружање програма за развој својим запосленима, као и за давање подршке усавршавању. Ово захтева организациону посвећеност и ефикасну стратегију по питању расподеле особља и процедура, као и издавања одговарајућих средстава и времена за усавршавање

особља. Да би библиотекарски за децу били посвећени и професионално обучени, потребно је да додатно образовање и обука буду спроведени у свим областима покривеним библиотечким услугама. То значи да особље мора бити обучено да пружа културно сензитивне и правичне услуге свим групама. Дечје библиотекарство би требало да буде део наставног плана и програма сваког библиотечког образовног програма.

Етички стандарди и вредности

Дечји библиотекарски имају одговорност да одржавају високе етичке стандарде у свом послу са децом, њиховим породицама, другим члановима особља и партнерским организацијама. Према сваком детету би се требало односити на једнаки начин, неvezано за њихове способности или позадину. Дечји библиотекарски су посвећени једнаком и слободном приступу информацијама, знању и услугама. Ово је предочено у [ИФЛА Извештају о глобалној визији](#). Библиотекарски би требало да поседују културну осетљивост и да не дозволе да лични ставови и мишљења утичу на то која ће деца из локалне заједнице бити корисници, који ће програми бити у понуди или на то како ће се материјали бирати, приказивати и колико ће бити доступни за употребу.

[ИФЛА Етички кодекс и кодекс о професионалном понашању](#), прихваћен од стране ИФЛА Управног тела 2012. године, представља низ етичких предлога за понашање библиотекара и осталих радника из информационе области. Односи се, наравно, и на библиотекарске за децу и обухвата следеће области:

- Приступ информацијама
- Одговорности према појединцима и друштву
- Приватност, тајновитост података и транспарентност
- Отворени приступ и интелектуална својина
- Неутралност, лични интегритет и професионалне вештине
- Однос са колегама и однос између послодаваца и запослених
- За примере и додатне информације погледати документ

ИФЛА Саветодавни комитет за слободу приступа информацијама и слободу изражавања (FAIFE) је прикупио више од шездесет [професионалних етичких кодекса](#) из целог света. Ове смернице су углавном примењене у националним библиотекама, удружењима библиотекара или у неким случајевима у владиним институцијама. Основне вредности праведног приступа расположивом знању и информацијама, као и интелектуалне слободе садржане су у [Члану 19 Универзалне декларације о правима човека](#) и у [основним вредностима ИФЛЕ](#).

Финансирање и управљање буџетима и финансијским ресурсима

Као што се напомиње у [ИФЛА Глобалној визији](#), финансирање је један од највећих изазова за библиотеке и зато дечје библиотеке морају да се постарају да доносиоци одлука разумеју њихове вредности и важност. Дечјој библиотеци је потребна одговарајућа расподела буџета како би била у могућности да пружа услуге и програме које задовољавају потребе локалне заједнице. Ово ће узимати у обзир локалне услове, тако да постоји потреба да библиотекарски за децу буду спремни да развију предлог за финансирање својој надлежној институцији и спољним сарадницима. Задовољавајућа финансијска средства су од суштинског значаја за успех дечјих библиотека и неопходна су не само у тренутку оснивања библиотека, већ би требало да се одржавају континуирано и редовно. Без стабилних извора примања у дуготрајном периоду није могуће развити планове за пружање услуга и најефикаснију употребу расположивих ресурса. Примењивање било ког

програма или пројекта се може свести на - ово је одлична идеја, али како ћемо то да платимо? У идеалном случају, библиотекари за децу би требало да раде заједно са вишом управом како би осмислили буџет и размотрили различите опције за остваривање квалитетних услуга и ресурса деци у локалној заједници.

Дечји библиотекари би требало да знају да идентификују потребе дечјих библиотека и да развију буџетски план. Да би то урадили, требало би да:

- Разумеју процес доношења буџета надлежне институције
- Буду упознати са роковима у буџетском циклусу, укључујући и деловање по државном или градском буџету који се углавном расподељују примаоцима буџета на годишњем нивоу
- Буду свесни процеса буџетске ревизије
- Познају кључне људе за доношење буџета

Компоненте за буџетски план за дечје библиотеке укључују (између осталог):

- Нове ресурсе (на пример књиге, периодичу, играчке и опрему за играње, мултимедију, дигиталне материјале, осталу опрему)
- Нове уређаје (таблете, конзоле)
- Трошкове везене за коришћење информационо-технолошке опреме, софтвера и лиценци, уколико ови трошкови нису укључени у буџет надлежне институције
- Прибор и канцеларијски материјал
- Промотивни догађаји и материјали
- Финансирање програма и активности
- Финансирање маркетинга и односа са јавношћу
- Обука особља и развој
- Плате за запослене
- Основне трошкове као што су кирија, одржавање, грејање и струја
- Трошкови система за управљање библиотекама

Трошкови за плате запосленима и за обуку запослених могу бити укључене у буџет дечјих библиотека, али је сврсисходније да буду укључени у општи буџет за запослене централне библиотеке. Библиотекари за децу би требало да буду укључени у процењивање ових трошкова јер од количине новца доступног за особље библиотеке зависи број сати колико ће библиотека бити отворена, као и квалитет и количина садржаја које библиотека може да пружи.

Постоји и потреба за мониторингом, евалуацијом, ревизијом и извештавањем о програмима, услугама и иницијативама. Ове информације се могу укључити у годишњи извештај који ће показати како су се трошила буџетска средства. Ови извештаји ће указати да ли је количина потрошеног новца на програме и ресурсе дечјих библиотека била довољна да покрије све задатке и оствари све прописано плановима и програмима. Годишњи извештај би требало да обухвати и доказе о квалитету библиотечких услуга и програма и о њиховом значају за кориснике у локалној заједници. (Види Део Е)

Извори финансирања

Јавне библиотеке се финансирају из различитих извора, а то колико се новца добија из појединачног извора зависи од локалних фактора у свакој држави. Основни извор је финансирање из државног/градског буџета добијеног опорезивањем, као и од донација са локалног, регионалног или централног нивоа. Библиотеке би требало да траже додатне

изворе за финансирање додатних пројеката, а они могу бити донације од различитих организација или појединаца, зарада од комерцијалних активности или чланарине од корисника и спонзорства од партнерских организација. Јавне библиотеке које финансијски не потпомаже град, регион или држава морају обезбедити годишње финансирање од неког другог извора.

Партнерства и сарадња

Јавне библиотеке су изразито битан партнер у локалној заједници због њихове распрострањене, отворене и доступне инфраструктуре. Изградња ефективних и одрживих партнерстава може помоћи у обезбеђивању најбољег простора, услуга и шанси за децу свих могућности у заједници. Библиотекари за децу треба да раде заједно и да развијају снажна партнерства са другим институцијама у заједници, као и са онима који се баве целоживотним учењем и едукацијом, како би обезбедили најбоље учествовање целе заједнице. Партнерства се могу остваривати на стратешком нивоу, на којем целе организације или агенције имају директиве да сарађују како би остварили заједничке циљеве. Библиотекари имају традицију међусобног сарађивања, као и сарађивања са осталим стручњацима и сличним заједницама.

Библиотекари за децу би требало да добро познају своје кориснике и да подржавају потребе разноликих заједница у којима раде. Препознати су као неко ко са лакоћом ступа у контакт са групама до којих је тешко доћи и као неко ко успешно склапа партнерства, преко свог фокуса на читање и породично учење, као и остале посебне потребе локалне заједнице. Док се локалне заједнице могу мењати, потреба за изградњом партнерстава и одржавањем контаката остаје непромењена. Уколико усвоје начин рада заснован на потребама заједнице, библиотекари у свом послу могу да рачунају на колективно и широко планирање и доношење одлука.

Библиотечко особље би требало да може да формира партнерства са другим групама у локалној заједници које се баве потребама деце. Резултати истраживања показују да се библиотечке услуге природно поклапају са институцијама у заједници, као што су школе, омладинске организације, болнице (доктори и педијатри) и други здравствени центри, социјалне службе, локални предузетници, културне и уметничке организације, волонтери и остале непрофитне организације. Сарадња са било којим од ових сектора доста доприноси, поготово ако укључује активности које промовишу читање међу децом и њиховим породицама или када се бави повећавањем приступачности унутар заједнице.

Сарадња са партнерима из заједнице ће повећати досег библиотеке и омогућити повезивање са новом публиком и потенцијалним корисницима. Ово може довести до развоја и обезбеђивања нових и унапређених услуга, које помажу потребама деце и породица у заједници. Укључивање организација из локалне заједнице пружа могућност децијим библиотекарима да:

- Прецизно одреде профил деце са којом раде
- Препознају на локалном нивоу потребе и приоритете лингвистички, економски и културно разноликих чланова заједнице
- Пруже прилику за промовисање нових интересантних програма, како у библиотеци тако и у партнерским организацијама
- Буду у партнерствима које су од користи свим члановима тих партнерстава

Предшколске установе, вртићи и друге образовне институције су такође значајни партнери за библиотекарске за децу. Библиотекари за децу треба да пружају низ посебних програма од користи за школе, као што су:

- Посете библиотеци
- Програми упознавања/сналажења у библиотеци
- Курсеви информатичке писмености
- Промовисање читања
- Позајмљивање књига
- Културне активности
- Клубови за домаће задатке и подршка у изради домаћих задатака
- Посете аутора/приповедача
- Пружање простора за састанке запослених у школству

Део В

Развој и управљање фондовима књига

Дечје библиотеке би требало да пружају разноврне материјале, прикладне развоју детета, у разноврсним форматима, који ће задовољити потребе свих узраста. Не постоји универзални стандард за величину и садржај фондова у дечјим библиотекама. Фондови књига и услуге би требало да садрже све типове прикладних медија и модерних технологија, поред традиционалних садржаја. Сам библиотечки фонд, као и онлајн доступан материјал би требало да одражава различита мишљења, вредности и ставове. Све заједнице које опслужује јавна библиотека требало би да буду заступљене у ресурсима које библиотека за децу поседује. Деца и њихове породице треба да буду укључене у одабир материјала. Фонд треба да буде допадљив, савремен, у добром стању и организован на начин који је пријемчив деци.

Садржај материјала треба да буде разнолик и од значаја за локалну заједницу, на пример:

- Материјали на свим језицима који се говоре у локалној заједници
- Материјали које су створили локални писци и илустратори
- Ресурси који су од користи локалним школама

Разноликост треба да буде заступљена у доступним ресурсима тако што ће се нудити материјали који:

- Одражавају инклузију, на пример, разноликост родних идентитета, способности, социо-економских позадина, сексуалне оријентације и састава породице
- Балансирају у свом представљању рода и расе.

ИФЛА Свет кроз сликовнице је један од извора за развој фондова, који приказује селекцију сликовница широм света, које су одабрали библиотекари.

Од великог је значаја да се библиотечки фондови редовно разматрају и развијају, јер ће се на тај начин осигурати да сва деца у локалној заједници имају избор висококвалитетних нових материјала и ресурса које одражавају културу како локалне заједнице, тако и целог света. Ово укључује и мултикултуралне материјале и ресурсе за децу са посебним потребама, ЛГБТ+ децу, ресурсе које помажу налажењу пријатеља или борби против вршњачког насиља. Примера ради, прича у којој је један од ликова има инвалидитет може помоћи деци са инвалидитетом да виде себе у позитивном светлу и да свој деци пружи увид у животна искуства која они немају.

Иако ово није коначна листа, неке од наведених категорија библиотечког материјала се могу налазити у типичним дечјим библиотекама:

- Белетристика и научна литература за све узрасте
- Референсна дела
- Ресурси на примарном језику локалне заједнице
- Ресурси на језику мањина
- Компјутерске игрице
- Играчке
- Игре и слагалице
- Музички инструменти
- Материјали за учење
- Аудио књиге
- Сензорни материјали
- Играчке за бебе
- Опрема, алатке и материјали за мејкерспејс програмирање
- Радећи у сарадњи са другим организацијама из заједнице, библиотеке могу да дистрибуирају ресурсе као што су развојни материјали за учење, ДВД на знаковном језику или књиге на Брајевом писму

Формати

Материјали треба да буду доступни у различитим форматима. Следећи формати могу бити део фондова библиотека за децу, с тим што ова листа није коначна и нови материјали могу постати доступни:

- Физички формати (штампани и електронски) укључујући књиге, аудио књиге, стрипове, часописе, ЦД, ДВД, видео игрице, материјале на Брајевом писму
- Дигитални формати укључујући онлајн стримовање музике, филмова, е-књига, образовног и забавног софтвера, базе података локалних и светских едукационих ресурса

Политика развоја и управљања фондовима

Свака јавна библиотека треба да има написану политику развоја и управљања фондовима службе за децу, коју ће подржати управљачко тело библиотеке. Та политика треба да осигура доследан приступ развоју и управљању библиотечких фондова за децу. Она обезбеђује основу за планирање и помаже у одређивању приоритета, поготово када је у питању расподела финансијских средстава. Званична политика може помоћи библиотеци у њеном односу са корисницима, администрацијом и телима за финансирање. Званична политика подржава зацртане циљеве организације и показује одговорност и посвећеност договореним циљевима.

За више информација о развоју фондова, погледати Главу 4 у [Услуге у јавним библиотекама: ИФЛА/УНЕСКО Смернице за развој \(2001\)](#).

Физички и дигитални ресурси

Физички и дигитални ресурси дејих библиотека укључују објекте, опрему и фондове. Уколико је то могуће, сви материјали би требало да могу да се скину са интернета. Вебсајт библиотеке и сав дигитални садржај треба да буду усклађени са [WCAG 2.0 \(Web Content Accessibility Guidelines\)](#). Најбоље је консултовати људе који користе адаптивне технологије да тестирају корисност опреме и услуга.

Библиотекари за децу треба да размотре склапања партнерстава са специјализованим библиотекама које услужују оне који имају сметње у коришћењу књига како би набавили

додатни материјал за такву децу у библиотеци или увели опције као што су кућна достава. Ове библиотеке такође могу да нуде специјално намењене, потпуно доступне библиотечке каталоге и дигиталне садржаје.

Технологија у дечјим библиотекама

Библиотекари могу да помогну у развоју дигиталне писмености код деце и омладине. Библиотеке за децу су у најбољој позицији да искористе нове технологије, које могу да помогну потребама читања и учења. Технологија подразумева узбудљивост, занимацију и забаву за већину деце. Библиотеке треба да буду место на коме ће деца користити технологију, приступати ресурсима и информацијама и учити како да се критички односе према тим информацијама. Родитељима, старатељима и наставницима треба дати смернице о одабиру и сигурном коришћењу технологију у сврху развијања дечјих вештина, а такође и коришћења технологије која се налази у библиотеци. Вероватно ће бити потребно истраживање које ће омогућити разумевање дигиталне способности деце и омладине и примењивање одговарајућих програма описмењавања.

Библиотекари треба да промовишу библиотеку као сигурно место и да пружају помоћ деци, омладини, њиховим родитељима и старатељима да буду сигурни онлајн. Библиотечко особље би требало да има довољно знања и вештине да користе дигиталне медије. Смернице за то су доступне у [Изјави о друштвеним медијима, деци и омладини у библиотекама-безбедност, приватност и онлајн понашање Секције за децу и младе](#). Програми дигиталног описмењавања и обуке могу помоћи у образовању деце у областима као што су лажне вести, онлајн злостављање, насиље и мржња.

Дечја библиотека треба да буде опремљена информатичко-технолошком опремом којој ће се придавати исти приоритет као и у одељцима библиотеке за одрасле. Треба обезбедити електронске каталоге, радне станице за мултимедију и интернет, таблете, као и одговарајући софтвер (како за употребу у библиотеци, тако и за позајмљивање). Библиотеке често представљају важно место у заједници за приступ интернету високе брзине. Библиотекари морају да консултују правни оквир везан за приступ деце интернету који постоји у њиховим државама.

Компјутери, остала дигитална средства и бесплатни интернет могу помоћи у премошћавању јаза за оне који немају те ресурсе код куће. Уколико деца немају приступ интернету код куће, материјали би требало да им буду доступни за скидање на њихове уређаје или већ стављени на уређаје који би се позајмљивали. Уколико је то могуће, материјали за скидање би требало да буду компатибилни са популарним уређајима, као што су паметни телефони или таблети. Ови уређаји смањују потребу за скупљим специјализованим технологијама, а такође осигуравају то да деца са сметњама имају једнак приступ. Библиотеке са „maker” технологијом (на пример 3Д штампачи) могу да је користе за производњу доступног материјала за програме.

Део Г

Програми и културно-друштвени садржаји

Делотворни програми и културно-друштвени садржаји треба да буду осмишљени на начин који ће одражавати промене и разноликост становништва у локалној заједници. То захтева разумевање демографске структуре заједнице. Кроз пружање услуга, програма и ресурса који се односе на посебне потребе у заједници, као и кроз ангажовање и присутност у локалној заједници, библиотекари за децу показују приврженост различитостима, инклузији и друштвеној правди у свом раду са локалном заједницом.

Важно је да библиотекарима посматрају и слушају своје кориснике и да организују своје услуге имајући у виду потребу корисника.

Јавне библиотеке имају посебну одговорност у пружању подршке процесу учења читања, и у промовисању књига и осталих медија за децу. Дечје библиотеке пружају деци могућност да осете радост читања и узбуђење сазнавања и маштања. Треба подржати децу и њихове родитеље и старатеље да на најбољи могући начин користе библиотеку и да развију вештине у коришћењу штампаних и дигиталних медија. Библиотекарима за децу активно промовишу развој читања као начин за подизање самопоуздања и уживања у читању и нуде могућности деци да поделе своја читачка искуства. Дечја библиотека треба да пружа посебне догађаје за децу свих могућности, као што су читања прича и активности везане за библиотечке услуге и ресурсе. Такође, важно је укључивати децу и омладину у осмишљавању активности попут читалачких клубова, подучавања и crowdsourcing-а, итд.

Активности и програми могу бити:

- Програми упознавања и сналажења у библиотеци
- Активности везане за информациону писмености и писменост у породици
- Промовисање читања и читалачког развоја
- Услуге позајмљивања
- Читалачки клубови
- Културни програми
- Клубови за домаће задатке
- Посете писаца
- ЛГБТ+ програми као што су Drag Queen Storytime или Rainbow Storytime
- Програми за бебе и малу децу
- Активности израде рукотворина
- Клубови и догађаји посвећени кодирању
- Мејкерспејс активности
- Креативно играње
- Музички и позоришни програми

Приликом промовисања културно-друштвених активности, библиотека треба да омогући услуге свим члановима заједнице, укључујући, на пример децу са инвалидитетом, имигранте, избеглице и оне чији су животи стигматизовани. Да би подржала инклузију, библиотека треба да информисе организације које се баве особама са посебним потребама о приступачним садржајима и услугама које нуди библиотека и заједно са њима да ради на културно-друштвеним садржајима и развоју програма. Библиотекарима за децу могу ступити у контакт са наставницима и учитељима који често први примете децу са сметњама у учењу као што су дислексија и аутизам. Информације о доступности таквој деци треба да буду објављене на сајту библиотеке и на промотивним материјалима. Сви програми и активности треба да буду инклузивни, јер није увек очигледно да дете у публици има неке сметње.

Део Д

Уређење и стварање угодног простора

Дечје библиотеке морају имати одговарајући простор у оквиру јавне библиотеке. У зградама библиотека где се пружају услуге свим узрастима, деца треба да добију

одговарајући део укупног библиотечког простора. У идеалном случају, дечје услуге би требало да имају свој сопствени простор у оквиру саме зграде. Простор за децу треба да буде лако препознатљив и различит од осталих делова библиотеке.

Простор у дечјој библиотеци треба да буде дизајниран тако да задовољава и садашње и будуће потребе. Поред фондова, особља, финансија и ово је ресурс којим управља библиотечко особље. Осим задовољавања потреба различитих узраста, простор треба да буде прилагодљив различитим активностима, на пример појединцима који уче, породицама или групама тинејџера који га користе за дружење, већим догађајима, као што су јавна читања, програми за бебе и малу децу, клубови за домаће задатке и представљања писаца.

Библиотеке теже да привуку децу и омладину тако што нуде разноврсну услугу и простор допадљив посебним узрастним групама. Ово подразумева угодан библиотечки простор који ће деци свих узраста бити примамљиво, привлачно, изазовно и безбедно место за посећивање. Дечја библиотека је место за састајање, играње и комуницирање. Треба да буде безбедна, пуна подршке, простор који подстиче размену разноврсних идеја. Угодна атмосфера и добар дизајн подстиче децу да користе све библиотечке ресурсе, да читају и бораве у библиотеци. Приступ језику и књижевности почиње са књигама и читањем, тако да је деци потребан простор где ће проводити време са књигама и где ће слушати приче.

Не постоје универзални стандарди за величину и дизајн дечјег библиотечког простора. Наведене ставке би требало консултовати у процесу планирања библиотечког простора за децу:

- Централна локација, уколико је могуће, у приземљу
- Одговарајући дизајн за све узрастне групе корисника
- Одговарајући дизајн за све кориснике библиотеке, укључујући и оне са посебним потребама
- Довољно простора за фонд књига, новина, часописа, не-штампаних ресурса и складиште, простор за читање, компјутере, изложбени простор, као и радни простор за особље
- Флексибилност за разноврсне активности. Простор треба да може да се користи и преуређује за различите типове активност, укључујући музику, играње, причање прича, самостално учење и радни простор за развој вештина дигиталне писмености
- Одговарајући натписи и ознаке
- Простор за негу деце, укључујући дојење и пресвлачење
- Тоалете намењене породицама и свим родовима и половима
- Ограничење галаме у зависности од узраста
- Одговарајуће и задовољавајуће осветљење, природно и/или вештачко
- Одговарајућа собна температура (климатизација, грејање) која омогућава оптималне услове за рад током целе године
- Простор и намештај треба да буде у складу са сигурносним прописима везаним за заштиту деце

Распон узраста

Деца нису хомогена циљна група. Њихове различите вештине, надарености, таленти и потребе се разликују у зависности од њиховог узраста, културне, социолошке и економске позадине. Ово се мора узети у обзир приликом уређивања и опремања библиотечког простора. С обзиром на то да библиотека за децу покрива широк распон узраста и

способности, од беба до омладине, дизајн простора и намештај треба да задовољава њихове различите потребе.

Дизајнирање библиотечког простора за децу и омладину захтева специјалистичко знање и вештине. Најважније је знање о понашању и информационим потребама. Велики је изазов направити простор угодним за све узрасте младих. Њихове жеље, захтеви и очекивања од библиотечког простора су последица њиховог животног искуства и друштвених, образовних и културних утицаја. Како деца расту и постају независнија и заинтересована за социјализацију, тако настаје и изазов да се пружи угодан простор у библиотеци за умрежавање, социјализацију и уживање у читалачком искуству.

Намештај и опрема

Важно је обезбедити угодан простор у дечјој библиотеци, а комфор је важан елеменат тога. Намештај и опрема за библиотеку треба да буду довољно чврсти да издрже енергичну употребу деце, јер ће се током времена доста трошити. Библиотеке треба да инвестирају у технологију, опрему или намештај који могу да издрже дечју употребу и који могу лако да се поправе. За тинејџере, најпривлачнији је удобан намештај који подразумева софе, столове за кафу, лејзибегове и остали лежеран намештај.

Полице за излагање књига треба да буду упечатљиве и примамљиве. Треба да омогуће излагање различитих медија и да буду ниске у целом дечјем одељку библиотеке, како би сви ресурси били на дохват деци. Када су полице различите висине, увек ће бити доступне некој деци и одраслима, али не свима. Најбољи начин да се ово превазиђе је динамичан приступ уређивању полица и излога. Редовно мењање онога што може да се види и дохвати на различитим местима у простору прошириће избор и повећати приступ књигама за све. Одржавање што више ниских полица учиниће књиге и остале материјале доступне свим корисницима библиотеке.

Осветљење

Осветљење одређује како се људи осећају у библиотеци и како она изгледа, стога је корисно да се на најбољи начин искористе и природно и вештачко светло. Већина читалаца воли да чита под природним светлом, а различити нивои осветљености су потребни у простору за учење и за прављење атмосфере у деловима за опуштање. Различита осветљења за угођај (moodlighting) су популарна у деловима намењеним тинејџерима.

Натписи и ознаке

Натписи у дечјој библиотеци су основни начин комуницирања са корисницима. Ознаке са срдачном формулацијом на језицима локалне заједнице чине да се сви осећају добродошлим. Битан део дизајна би требало да представља означавање које деца даје визуелне и текстуалне показатеље, као што су пиктограми, о томе шта је доступно. Makaton означавање (језички програм који користи знакове и симболе у учењу комуникације, језика и писмености) може помоћи у пружању пуног приступа ресурсима свој деци и породицама.

Приступачност библиотечког простора

Коришћењем универзалног дизајна, сви објекти би требало да буду приступачни свима.

Здравље и безбедност

Библиотеке за децу морају бити безбедна места и особље треба да буде упознато са локалним законодавним регулативама о здрављу и безбедности.

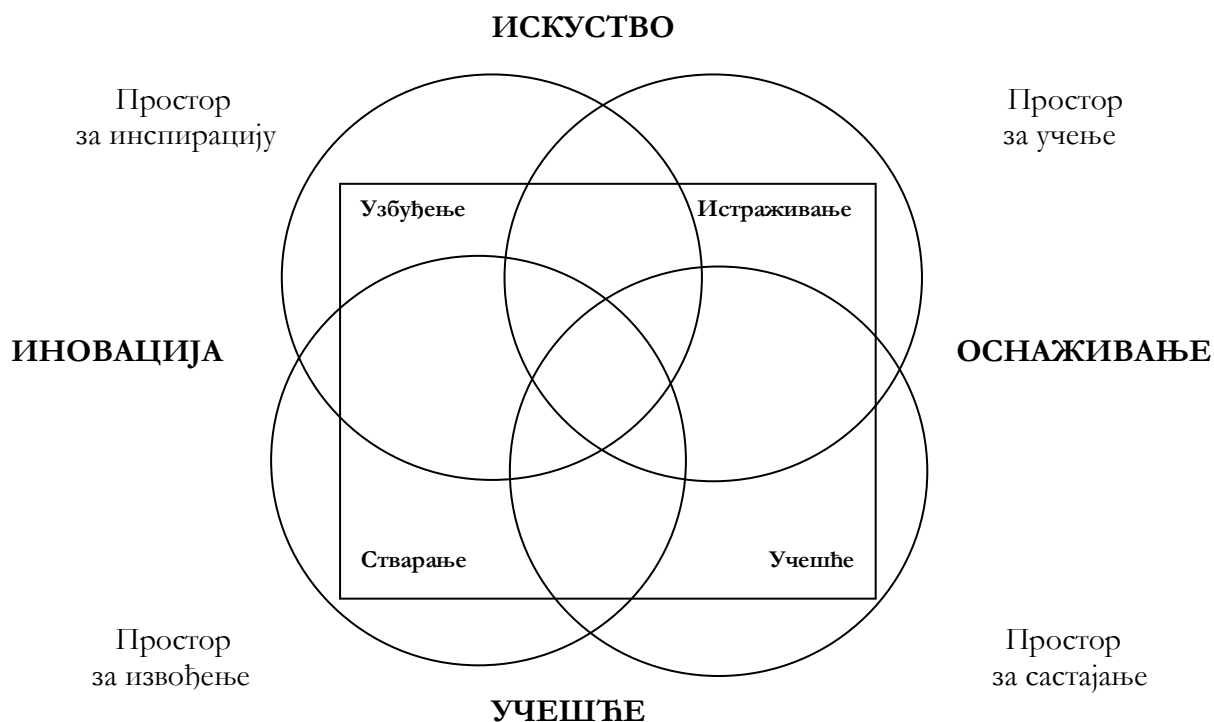
Консултације са корисницима - укључивање деце и омладине у дизајнирању њиховог библиотечког простора. Важно је да корисници учествују у развијању и планирању нових библиотека. Иновативни библиотекари би требало да укључују децу и омладину тако што ће консултовати и саслушати њихове идеје за стварање библиотечког простора.

Дански модел за јавне библиотеке - као пример иновативног дизајна и добре праксе Дански стручњаци за библиотекарство и информационе науке Дорте Скот-Хансен, Хенрик Јохумсен и Каспер Хвенегард Хансен су израдили модел у којем описују трансформацију јавне библиотеке од пасивног простора намењеног само чувању фондова у активнији простор за искуства и инспирацију, као и за место за састајање. Модел се састоји од четири различита преклапајућа „простора”: место за инспирацију, место за учење, место за састајање и место за извођење. Генерална сврха ова четири простора је да омогући следећа четири циља намењена јавним библиотекама у будућности:

- Искуство
- Учешће
- Оснаживање
- Иновација

Ова четири простора не треба схватити као „собе” у физичком смислу, већ више као могућности које се могу остварити и у физичкој библиотеци и у сајбер простору.

Четири простора јавне библиотеке

Овај модел може се користити:

- Као инструмент за сређивање, преуређивање, дизајнирање и изградњу библиотека
- Као инструмент за развијање библиотека кроз, на пример, партнерства
- Као средство за управљање и комуникацију у вези са развојем библиотечких планова и програма

- Као средство за објашњавање улоге библиотеке (локалним) политичарима
- Као полазна тачка у дискусијама о улози јавних библиотека у континуираном развоју демократског друштва

Део Ђ

Маркетинг и промоција

Библиотекари за децу треба да буду чврсти заговорници библиотека на националном и регионалном нивоу, који ће доказивати утицај и значај библиотека у оснаживању читања и писмености. Библиотекари за децу су фокусирани на своје заједнице и укључују децу и омладину у промовисању ресурса и услуга. Читање и писменост су вештине од највећег значаја за друштво 21. века и њихова вредност се мора стално назначавати. Дечји библиотекари могу да користе технике маркетинга да открију шта је потребно њиховим корисницима и да што ефикасније планирају како да задовоље те потребе. Такође, библиотека треба да промовише своје услуге и ресурсе деци и локалној заједници. Деца и омладина се могу охрабрити да помажу у промовисању оних библиотечких услуга и ресурса које су им интересантне и важне. Волонтирање се, такође, може охрабривати.

Маркетинг је предвиђање и задовољавање потреба корисника. Али, бави се, такође, допирањем до корисника и умрежавањем. Ово захтева труд и креативност библиотечког особља, које треба да ефективно досегне до група и појединаца који немају навику да користе библиотеку или који не поседују читалачку културу. Дечји библиотекари треба да буду проактивни у том досезању, а не треба да чекају да они који не користе библиотеку сами дођу.

Важно је да дечје библиотеке направе план којим ће промовисати библиотеку и њене ресурсе на најприкладнији начин за циљну групу. То може подразумевати следеће:

- Коришћење штампаних, електронских и медија за комуникацију
- Коришћење друштвених медија ради повезивања са децом, омладином и породицама
- Излагања и изложбе
- Ефективно унутрашње и спољно означавање и путокази до библиотеке
- Редовне публикације и припрема каталога и памфлета
- Кампање за читање и писменост и посете писаца
- Креирање кампање да се излази у сусрет потребама деце са физичким и чулним сметњама
- Сајмови књига
- Годишњице, прославе и остале колективне промотивне активности
- Јавни наступи и заједничко деловање са групама у заједници

Ова листа није коначна и друге маркетиншке и промотивне активности могу се додати у зависности од локалних услова.

Део Е

Евалуација и утицај

Евалуација је компонента од суштинског значаја и важности за остваривање библиотечких услуга и пресудна за процес планирања. Она је итеративна и почиње са стратегијом и планирањем. Пошто је то стална пракса, захтева улагање времена и новца. Уколико се

сакупе и анализирају одговарајући подаци, евалуација може бити средство за побољшање програма и услуга, као и за доношење одлука. Требало би да буде повезана са претходно зацртаним циљевима и резултатима. Евалуација услуга и програма дечјих библиотека може помоћи у одређивању да ли су програми и услуге задовољили потребе деце у локалној заједници. Библиотека би већ требало да има исказ о својој мисији, заснован на визији и вредностима, у тренутку када евалуациони процес почиње. Корисно је израдити евалуациони план који би требало да зацрта циљеве, истраживачка питања и тип информација и података који ће бити прикупљени.

Студије о корисницима и библиотечка истраживања о потребама и понашању се могу користити у различитим фазама процеса библиотечке евалуације. Први корак је идентификација онога што треба да се постигне, а ту је важно одредити шта се вреднује као податак и из ког разлога. Требало би користити и квалитативне и квантитативне методе у оцењивању успешности дечјих програма и услуга.

ИФЛА Кратки извештај о глобалној визији тврди да библиотеке имају прилику да боље разумеју потребе заједнице и да осмисле услуге које ће имати утицаја. Библиотеке морају да се постарају да њихови финансијери и локална заједница разумеју значај и утицај услуга за децу. О сваком програму или плану се може урадити евалуација утицаја, која ће пружити информације о утицајима које су ти програми и планови произвели. У овом типу евалуације, фокус је на исходима или на ефектима које су услуге и програми имали за децу и заједнице. Постоји низ интернационалних стандарда који се тичу библиотечких и информатичких прилика. ISO 16439:2014 Методе и процедуре оцењивања утицаја библиотека нуди библиотечкој заједници смернице о методама потребним за оцењивање утицаја и значаја библиотека. Направљен је као одговор на захтеве из целог света за спецификацијама у области оцењивања утицаја и значаја библиотека.

Постоји и неколико практичних питања која треба консултовати приликом прављења плана за евалуацију за дечје библиотеке:

- Шта ће бити предмет евалуације?
- Који тип података је потребан?
- Када је најбоље спровести евалуацију?
- Који критеријуми ће се користити за оцењивање успешности програма?
- Који стандарди успешности и који критеријуми се морају достићи да би се програм сматрао успешним?
- Уколико ће се правити поређења са другим стварима током дужег периода, колико ће лако бити поновити исти овај процес евалуирања?
- Који закључци о успешности програма су оправдани на основу доступних података?
- Како ће се на основу налаза поступати на спровођењу промена?

Ифлин документ Библиотеке и циљеви одрживог развоја је водич за библиотекарe и оне који заступају библиотеке да би подржали њихове напоре заговарања. Ово упутство нуди дигитални простор за дељење прича о активностима дечјих библиотека, пројектима и програмима, као и о њиховом утицају на локалну заједницу, те о томе како тај утицај доприноси Циљевима Уједињених нација за одрживи развој.

Референце

Ова листа садржи изворе који су коришћени у ИФЛА смерницама за библиотечке услуге за децу од 0-18 година [листа је приказана у оригиналу, на енглеском језику]

ALA Competencies for Librarians Serving Children in Public Libraries (2015) доступно на: <http://www.ala.org/alsc/edcareers/alscorecomps>

IFLA Access to libraries for persons with disabilities - Checklist / By Birgitta Irvalland Gyda Skat Nielsen. The Hague, IFLA Headquarters, 2005. (IFLA Professional Reports: 89) доступно на: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/89.pdf>

IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers (2012) доступно на: <http://www.ifla.org/files/assets/faife/news/IFLA%20Code%20of%20Ethics%20%20Short.pdf>

IFLA The Public Library Service: IFLA/UNESCO guidelines for development / [International Federation of Library Associations and Institutions]. 2001. Ed. for the Section of Public Libraries by Philip Gillet. al. München: Saur. (IFLA publications; 97) доступно на: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/archive/the-public-libraryservice/publ97.pdf>

IFLA Global Vision Report Summary: Top 10 Highlights and Opportunities (2018) доступно на: <https://www.ifla.org/files/assets/GVMultimedia/publications/gv-report-summary.pdf>

IFLA Guidelines for Continuing Professional Development: Principles and Best Practices (2016) доступно на: <https://www.ifla.org/files/assets/cpdwl/guidelines/ifla-guidelines-for-continuingprofessional-development.pdf>

IFLA Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia – Revised and extended (2014) доступно на: https://www.ifla.org/files/assets/lisn/publications/guidelines-for-library-services-topersons-with-dyslexia_2014.pdf

IFLA Libraries and the Sustainable Development Goals: A Storytelling Manual (2018) доступно на: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/sdgstorytelling-manual.pdf>

IFLA School Library Guidelines (2015) доступно на: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/iflaschool-library-guidelines.pdf>

IFLA Statement on Social Media, Children and Young Adults @theLibrary - Safety, Privacy and Online Behavior (2015) доступно на: https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-andya/publications/social_media_children_and_young_adults.pdf

IFLA The World Through Picture Books (2015) доступно на: <https://www.ifla.org/node/6718>

International Standard (ISO) 16439:2014 Information and Documentation: Methods and Procedures for Assessing the Impact of Libraries. London: British Standards Institution доступно на: <https://www.iso.org/standard/56756.html>

United Nations (2015) Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development.
Доступно на: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

United Nations Convention on the Rights of the Child доступно на:
https://downloads.unicef.org.uk/wpcontent/uploads/2010/05/UNCRC_united_nations_convention_on_the_rights_of_the_child.pdf?_ga=0202.85656529.912118185.1528787806-357630985.1527926324

Universal Declaration of Human Rights доступно на:
https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

Young Adult Library Services Association (YALSA) Teen Services Competencies for Library Staff доступно на:
http://www.ala.org/yalsa/sites/ala.org.yalsa/files/content/YALSA_TeenCompetencies_web_Final.pdf

Контакт за ревизију и консултације: Др Каролин Ранкин/ DrCarolynn Rankin,
carolynn.rankin@gmx.co.uk